

Instrukcja dla obserwatorów - 2007

Biegus zmienny

Monitoring Gatunków Rzadkich jest programem rozpoczętym w r. 2007 w ramach szerszego zadania Monitoring Ptaków Polski. Biegus zmienny jest jednym z 7 gatunków ptaków objętych programem. Celem programu jest uzyskanie pełnego obrazu rozmieszczenia i liczebności populacji krajowej oraz śledzenie zmian liczebności biegusa zmiennego w dłuższej perspektywie czasu. Wskazanie przyczyn bezpośrednich lub pośrednich zmian liczebności gatunku umożliwi podjęcie działań ochronnych, ukierunkowanych na zmniejszenie wpływu negatywnych oddziaływań.

W niniejszym programie weźmie udział do 10 wykwalifikowanych ornitologów, którzy mają doświadczenie w liczeniach ptaków. Gwarantuje to uzyskanie wartościowych danych, zebranych w oparciu o powtarzalne i sprawdzone metody badań populacji ptaków.

Dotychczasowe materiały umożliwiają prześledzenie zmian liczebności populacji krajowej gatunku w ostatnich kilkunastu latach.

W latach 2007-2008 kontrolami zostanie objętych ok. 10 stanowisk lęgowych znanych z lat poprzednich oraz potencjalnych miejsc gniazdowania, zlokalizowanych w strefie wybrzeża i na Bagnach Biebrzańskich.

Stanowiskiem może być miejsce gniazdowania jednej pary, jak i kilku par. Za stanowisko uznaje się płat jednorodnego siedliska, który wyraźnie wyodrębnia się z otoczenia, o cechach odpowiednich do gniazdowania gatunku: np. łąki przy ujściu Redy (rezerwat Beka).

Obserwator otrzymuje następujące materiały:

1/ niniejszą instrukcję, 2/ karty stanowisk, 3/ wykaz stanowisk do skontrolowania w bieżącym sezonie, 4/ mapy z lokalizacją stanowisk, które kontroluje w danym sezonie.

Zalecenia dla obserwatorów

Kontrole stanowisk będą wykonane w optymalnych miejscach występowania podgatunku biegusa zmiennego *schinzii*, a więc na wilgotnych łąkach nadmorskich z roślinnością słonolubną, których utrzymanie jest warunkowane wypasem bydła oraz regularnymi zalewami wód słonych na nadmorskie niskie łąki. W głębi lądu występuje w zatorfionej dolinie Biebrzy z niskimi turzycami.

Liczenia ptaków lęgowych prowadzone będą dwukrotnie w czasie sezonu lęgowego w miejscach wskazanych przez koordynatora. Kontrola stanowiska polega na dokładnym spenetrowaniu płatów potencjalnych siedlisk gatunku. W trakcie kontroli notowane jest kryterium gniazdowania poszczególnych osobników/par.

Stanowiska lęgowe, które będą kontrolowane w danym sezonie typuje koordynator zajmujący się organizowaniem prac w całej Polsce.

Terminy kontroli

Kontrole stanowisk lęgowych biegusa zmiennego należy przeprowadzić 2-krotnie w sezonie:

1. **10-30 kwiecień** - ukierunkowana na stwierdzenie par, tokujących ptaków.
2. **10-31 maj** – kontrola ukierunkowana na stwierdzenie lęgów.

Pomiędzy 1. i 2. kontrolą odstęp czasu powinien wynosić 20-30 dni.

Należy podkreślić, że **tylko dwukrotna kontrola stanowiska będzie uznawana za pełnowartościową.**

Pogoda

Warunki pogodowe wpływają na dokładność uzyskanych wyników obserwacji. Efektywność kontroli jest najmniejsza podczas pogody wietrznej, opadów czy mgły – dlatego nie jest wskazane prowadzenie prac terenowych w takich warunkach.

Zalecenia szczegółowe

1. Pierwszą kontrolę w kwietniu należy wykonać pod kątem liczenia ptaków tokujących. W tym okresie ma miejsce największe nasilenie takich zachowań. Biegusy zmienne zaczynają tokować kilka dni po przylocie na lęgowisko (pod koniec marca i na początku kwietnia), z największym nasileniem pomiędzy 10 a 20 kwietnia. Potem stopniowo intensywność toków spada. Tokujące ptaki (zarówno samce jak i samice) oblatując teren i często wydają trelujący głos tokowy. Ptaki wzlatają w górę (do wysokości 10-50 m nad powierzchnią ziemi) i często zawisają w powietrzu. Loty tokowe odbywają się często w stadkach. Biegusy mogą również tokować na ziemi: ptaki biegają, puszą się, czy wręcz czołgają. W tym okresie są najbardziej widoczne. Po okresie toków, ptaki zajmują terytorium i przystępują do lęgów.
2. Podczas drugiej kontroli – przypadającej w okresie gniazdowania – ptaki są zdecydowanie mniej widoczne i często przemykają na piechotę tuż koło obserwatora. Przy dokładnej penetracji terenu można zauważyć biegusy, które przechodzą niewielkie odległości (po kilka-kilkanaście m), zatrzymują się, i przyglądają się obserwatorami. Natomiast dorosłe przy młodych odwodzą od lęgu udając rannego. Potwierdzenie gniazdowania lub przypuszczenia co do takiego faktu wymaga bardzo skrupulatnego spenetrowania całego stanowiska. Dla każdej pary należy określić kryterium gniazdowania (zamieszczone poniżej i na karcie stanowiska).

W obu kontrolach na danym stanowisku należy spędzić przynajmniej 2-4 godziny (w zależności od powierzchni odpowiednich siedlisk). Obserwator powinien spenetrować teren bardzo szczegółowo. Odległość pomiędzy trasami przejść nie powinna być większa niż 100

m, najlepiej poruszać się zakosami, tak aby kontrolami objąć całą powierzchnię siedlisk lęgowych gatunku; wskazane jest również prowadzenie obserwacji z punktów. Szczególnie odpowiednie są dla niego miejsca z niską roślinnością nie przekraczającą 20 cm wysokości. Najczęściej gniazduje w pobliżu wody przy kanałach i okresowych zalewiskach.

Należy podkreślić, że **tylko dwukrotna kontrola stanowiska będzie uznawana za pełnowartościową**.

Wszystkie stwierdzenia biegusa zmiennego nanosimy na mapy (oddzielnie dla kolejnych kontroli).

Przekazywania danych, standaryzacja zapisów

Wyniki kontroli zapisujemy na karcie stanowiska. Na jednej karcie należy notować obserwacje z jednego stanowiska lęgowego (definicja stanowiska patrz powyżej).

Zapisując wynik kontroli posługujemy się następującymi kryteriami lęgowości:

- O** - jednorazowa obserwacja pojedynczego ptaka w siedlisku lęgowym
- R** - obserwacja rodziny (jeden ptak lub para) z lotnymi młodymi
- P** - para ptaków obserwowana w siedlisku lęgowym
- KT** - tokująca lub kopulująca para
- NP** - zaniepokojenie jednego ptaka lub pary wskazujące na obecność lęgu
- BU** - budowa gniazda
- GNS** - świeże gniazdo
- UDA** - odwodzenie od gniazda lub młodych (udawanie rannego)
- WYS** - gniazdo wysiadywane
- JAJ** - gniazdo z jajami, lub skorupy jaj w gnieździe
- PIS** - gniazdo z piskletami
- MŁO** - młode poza gniazdem, nielotne lub słabo lotne

Ważne jest **podanie informacji z tzw. kontroli zerowych**, kiedy pomimo kontroli stanowiska nie wykryto gatunku.

Siedlisko lęgowe charakteryzujemy wybierając odpowiednie opcje wpisane na karcie stanowiska. Jeśli na karcie nie ma odpowiedniej opcji (np. specyficzne siedlisko), należy podać jego charakterystykę. Informacje dodatkowe wpisujemy w uwagach.

Wypełnione karty stanowisk oraz mapy prosimy przesłać **do końca lipca**. Nadesłanie danych w tym terminie umożliwi sprawne opracowanie wyników i wydanie raportu. Zgromadzenie kompletnych materiałów i ich opracowanie będzie ważnym elementem naszej zespołowej pracy.

Bezpieczeństwo i zdarzenia losowe

Każdy z uczestników prac terenowych powinien zadbać o bezpieczeństwo swoje i innych osób. W przypadku ewentualnych wypadków w trakcie prowadzonych prac organizatorzy nie ponoszą za nie odpowiedzialności. Wejście na teren prywatny należy uzgadniać z właścicielem (szczególnie istotne podczas kontroli stawów rybnych, gdzie obserwator może być traktowany przez obsługę gospodarstwa rybnego, jako potencjalny kłusownik).

Jeśli zdarzenia losowe umożliwią Tobie wykonanie liczeń (czy też jednego liczenia), bardzo prosimy o jak najszybszy kontakt z koordynatorem. W niektórych awaryjnych sytuacjach będzie możliwe wykonanie liczenia przez innego obserwatora.

Zachowanie ciągłości liczeń w kolejnych latach na tych samych powierzchniach i do tego wykonanych zgodnie z powtarzalną metodą, są kluczowe jeśli chodzi o wartość materiału oraz jego przydatność do opracowań.

Wszelkie wątpliwości dotyczące niniejszego programu w ramach Monitoringu Gatunków Rzadkich prosimy kierować na adres:

**Arkadiusz Sikora, Zakład Ornitologii PAN, Nadwiślańska 108, 80-680 Gdańsk 40
tel. (0-58) 308-07-59, fax (0-58) 308-09-82, e-mail: sikor@stornit.gda.pl.**

Monitoring Gatunków Rzadkich

(karta stanowiska)

Biegus zmienny

Rok	Województwo		Obserwator
Nr stanowiska	Gmina		
Koordynaty	Nazwa najbliższej miejscowości, – odległość		Adres pocztowy, e-mail, telefon

(pomiąć wypełnianie szarych pól)

Wyniki kontroli

Numer kontroli	Data	Wynik
1.		
2.		

Kryteria lęgowości:

- O** - jednorazowa obserwacja pojedynczego ptaka w siedlisku lęgowym
- R** - obserwacja rodziny (jeden ptak lub para) z lotnymi młodymi
- P** - para ptaków obserwowana w siedlisku lęgowym
- KT** - tokująca lub kopulująca para
- NP** - zaniepokojenie jednego ptaka lub pary wskazujące na obecność lęgu
- BU** - budowa gniazda
- GNS** - świeże gniazdo
- UDA** - odwodzenie od gniazda lub młodych (udawanie rannego)
- WYS** - gniazdo wysiadywane
- JAJ** - gniazdo z jajami, lub skorupy jaj w gnieździe
- PIS** - gniazdo z piskletami
- MŁO** - młode poza gniazdem, nietotne lub słabo lotne

Charakterystyka stanowiska

(zakreślić opcję i podać procent)

Typ geomorfologiczny	Zespół roślinności	Udział powierzchniowy zespołów roślinności w promieniu do 0,5 km od stanowiska; (podać z dokładnością do 10%; cały obszar wokół stanowiska =100%)	Intensywność wypasu (podać liczbę sztuk)
Rejon ujścia rzeki w strefie nadmorskiej	Solnisko nadmorskie	Solnisko	Bydło
Zalewy i jeziora nadmorskie	Turzycowisko	Turzycowisko	Konie
Dolina rzeki w głębi lądu	Inne	Trzciniowisko	Owce
Inne		Inne	Inne

Penetracja stanowiska przez ludzi (opisać)	Uwagi (np. ewentualne przyczyny porzucenia stanowiska, dodatkowa charakterystyka siedlisk)
Mała	
Średnia	
Znaczna	